

NA-45

Somogy megyei irodalom
néprajzi adattár

NA-45

Gyűjtő

Barrabé Jolán

gyűjtés ideje: 1957.

Tartalom: Monográfia

Olvas

Földrajzi tematik: Föld

Sz. tematik: XXXIII.

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Celtalozás

Atvisebre az egyike. ltr. 48 kék alda

ÁLLAMI ÁLTALÁNOS ISKOLA

FIAD

Szám : 140/1954.

Tárgy : Monográfia feltérjentesé.

Somogy megye Tanácsa V. B.

Oktatási Osztálya

Kaposvár.

Fiad község monográfiájának 1 példányát aron
őhaj képeknél terjedtem fel, hogy az felettes hatósá-
gaimk tetnéret teljes mértékben elnyerje, és
a művelődést hatékonyan szolgálja.

Fiad 1954. sept. 12.

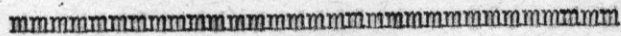
Szűt Ferenc
ig. tanító.

48

F i a d község

M O N O G R A F I A J A

Készítette:

B a r á t h J o l á n tanítónő.

1954.

I.

I.

A lakóhely nevének, elhelyezkedésének, nagyságának vizsgálata.

1. Fiad kisközség Somogy megye tabi járásában. 1341-ben szerepel először írott emlékeinkben **F y a d** néven.

2. Felszín: Pannonhalmi tengeri üledékből épült fel. Rétegeit a sivatagi korszak viharai előbb letarolták, majd lösszel vonták be. Felületén a vizmosások és észak-dél irányu szélbarázdák váltakoznak. A falu is ilyen domborzatok között, szélről védett területen települt. Lankás dombos vidék legmagasabb pontja **t**: 223 m magas.

3. Terület: Püspökség birtoka 1945 előtt 475 kat. hold. Ebből: szántó: 404 kat. hold, legelő 63 kat. hold, kaszáló 8 kat. hold.
Község területe 1945 előtt: 166 kat. hold. Ebből: szántó: 91 kat. hold, kert: 20 kat. hold, szőlő: 16 kat. hold, kaszáló: 39 kat. hold.
Mai összterülete: 641 kat. hold.

4. Kapcsolata a közelebbi falvakkal: Megyei székhelye-Kaposvár, Járási székhelye: Tab. Felszabadulás előtt az igali járáshoz tartozott. Északkeleti szomszédos község: Karád 8 km. távolságra van, földut köti össze Fiaddal. Karád piacán értékesíti mezőgazdasági terményeit és állattait. A karádi pékség látja el a falu lakosságát kenyérrel. Déli irányban haladó 3-5 km-es földut köti össze **K i s p á r a p á t i v a l**. Postája, távirója és vasutállomása: Kisbárapáti.

II.

A lakóhely természeti földrajza.

1. Felszín: Dombos vidék. Folytatása a gamási hátnak. Nyugati oldalon a mezők dombosak, dél-nyugati irányban lankásan ereszkednek lefelé.

Nyugati domb neve: Betyárdomb. Néveredete: **M**ég a betyárvilágból származik. Itt fogtak el 3 betyárt 1863. december 28-án.

Keleti irányban szintén dombos területek vannak. Ezekre dombok nyugati irányba ereszkednek le a falu legalacsonyabban fekvő részéhez, a falutól délre elterülő rétsághez. E domb neve: Kegyősürü-i domb. Mezőföldék legnagyobb része nyugati irányban van. Keleti dombon szőlők és szántók váltakoznak.

A Mezőket dűlőutak kötik össze. Ezek közül néhány az agyagos talajba mélyen bevágódva halad.

Leggyakrabban használt útja nyugati mezők alján déli irányban haladó kisbári ut.

A falu keletész oldalán van egy homokbánya. Területe: 250 □ öi.
Legmagasabban fekvő pontja t. felett 223 m.

2. Éghajlat: Mérsékelt égöybe tartozik. Évi csapadék-mennyiség 600-700 mm. Időjárása változókony. A ciklonok az éghajlatot hűvöstre változtatják. Nyáron gyakran megszakítják a felmelegedést.

A hőmérséklet legalacsonyabb napfelkelte előtt. Gyakorik a májusi talajmenti fagyok. Az erős lehülést az északi szelek okozzák.

Uralkodó szélirányok: északi és északnyugati. Szélsébség általában 3-4 km.

3. Vizrajz: A csapadék leszivárgása kedvező. A község előterében levő "Radónak" nevezett réten a talajviz állása magas. E térségben épített házak nedvesek és egészségtelenek. A talajviz magas állása itt az országuttat is süppedékessé teszi. Előfordul, hogy ez az utszakasz nedvesebb időjárás esetén enyhény ring a járművek alatt.

A karádi erdőaljban névszerint a "katyori" mezőn a falutól északra ered a Koppány folyó. Folyási iránya: déli, majd a falu határát elhagyva keletre fordul. Kisebb patakok, árkok vizét gyűjti össze. Szélessége fiadon 1-2 m. Mélysége átlag 0.5-1.5 m.

Állóvize nincs. 1928-29-ig 4 halastava volt. Vizenyős területe a déli irányban elterülő rétség. A rajta keresztül folyó patak medre magasabban fekszik a rétnél. A kifolyó patak viz oly nedvessé teszi a rétet, hogy a víz még a nyár folyamán is kis mértékben rajta marad. Az erősen feltöltődött Koppányfolyó víz kiáradó vize a rétet szénabermelését állandóan veszélyezteti. Szabályozása fontos nemzetgazdasági érdek.

A rétet területén kenderáztatók sorakoznak.

A felszabadulás előtt a gazdaság lentermelése jelentős volt. ma kendert termel a lakosság.

4. Természetes növényzet és állatvilág.

a. Növényzet. A mai mezőket erdők borították. A nyugati domb 1878-ig erdő volt. Általában bükkerdők voltak. Ma fiadi erdő már nincs. Határát érinti a kárpusztai- és a toldi-i erdő. A falu határa akácodosásra hajlamos.

Rét területe: 47 kat. hold. Ennek legnagyobb része sásos.

b. Állatvilág: Az erdők kiirtásával a mezőgazdasági művelés-következtében sok állat a környéken megmaradt erdőkbe húzódott vissza. A mezőkön ma nyulat, ürget, höresögöt, egeret, foglyot, fúrjet, pacsirtát és sokféle bogarat, szöcskét, sáskát, tücsköt találunk.

A rétek füvei gazdag bogár és tarka lepkék tartozkodási

helye. Itt sok pók él, mely megakadályozza a bogarak elszaporodását. A rét sásas, vizes területén rengeteg a béka. A bokros területeken élnek az éneklő madarak. Itt élők fészekrabló madarak: szajkó, szarka és az őrgébics. Ugyanitt él a veszedelmes rabszék ragadozó rabló, a róka.

1953-ban Androsovits Lajos helybeli lakos egy hatalmas kondorkeselyűt lőtt az akácok szélén.

Vadászat a múltban a birtokosok és bárlok kezében volt. Erősen büntették a dolgozó népet, ha néha szükség esetén élelem hiányában orvvadászatra ment és elfogták. Ez történt Borbály Jánossal is. Nevezetesebb orvvadászok voltak 1922 táján: Rácsi Péter, András Imre, Furián László.

Ma vadászbárlok: Androsovits Lajos.

5./Talaj. A falu határának talaja a Pannónia tengerből lerakódott agyag. Keletre elülő mező vörösayag. Főleg szőlő terem rajta. A határ nyugati része pedig sárgaagyag. Legtermékenyebb a nyugati mező. Az északra elterülő kisebb mező fekete homok.

1880-ban Singer birtokán még háromnyomásos gazdálkodás folyt. /Őszi, tavaszi, ugar./ Ma már váltógazdálkodás folyik az egész határban. Az elvetett magvak betakarását régen kökény, vagy galagonyából készült tövisboronával végezték. Cséplőszerszámuk a "c s ép" volt. Sok helyen még ma is található. /Bab-cséplésénél használják./ Szántásra az egyenesgerendélyű faekét használták. Ezt követte a lóval húzatott vaseke. Ujabban nagyon elterjedt a mezőgazdasági gép^{ek} használata, traktorállomással való munka. /A falu a karádi gépállomáshoz tartozik./

A falu határában van egy 450 □ öl kiterjedésű homokbánya.

III.

A lakóhely története.

Fiad a Kaposvár-síófoki vasutvonal mentén fekvő magyar község. Házainak száma 1914-ben 37. 269 lakossal római katolikus vallásúak.

Postája, távirója, vasutállomása: **K i s b á r a p á t i .**

Már az 1332-37. évi pápai tizedjegyzékben is előfordul. 1341-ben szerepel először írott emlékeinkben. Eredetileg az **U g a l i** család birtoka. A XIV. század elején végén Ugali Pál halála után Kővágóörsi **K i s s G y ö r g y** esztergomi várnagyra /1398-1402/ szállott, kinek özvegye **K u t o r i K a t a l i n** másodszor **C s a p i A n d r á s** hoz menván nőül, az utóbbi 1411-ben Zsigmond királytól adományt nyert Kővágóörsi **K i s s G y ö r g y** nek itteni birtokára. 1426-ban Vityai **K i s s L á s z l ó** fejérvői várnagy és **G y e r e k i T a m á s P e s z e i B o k o r T a m á s**

itteni birtokait vásárolták meg.

1435-ben R o z g o n y i I s t v á n nyerte adományként.

1467-ben a T ö r ö k család volt itt birtokos, mely 1474-ben, átengedte itteni birtokát P a p s o n y i A n t i m i J á n o s n a k.

1536-ban M é r e y M i h á l y és N a g y F e r e n c, O n o r i L á s z l ó özvegye és M e s s e r G e r g e l y voltak az itteni birtokosok.

Az 1563. évi török kincstári fejadó lajstromban már csupán egy adóköteles házzal szerepel.

1726-ban és 1733-ban pusztá és akkor K e n e s s e i P é t e r é.

1767-ben V i z e k i T a l l i á n J á n o s alispán, K e n e s s e y L á z á r, P é t e r és S á m u e l . B o n é J ó z s e f és P á l, S o l t i J ó z s e f özvegye, N y i t r a i S á n d o r özvegye, B o r d á n y M i h á l y és F e r e n z, K i r á l y P á l, V a r g a P é t e r, K á l m á n I s t v á n és mások voltak a földesurak.

1776-ban K e n e s s y S á m u e l és L á z á r birtokában találjuk F i a d o t.

1835-ben a M a g y a r y - K o s s a, a T ó t h és a K e n e s s y családok-é volt.

1856-ban a M a g y a r y - K o s s a család volt a helység legnagyobb birtokosa itteni birtokaikkal.

1879-ben S i n g e r B e r n á t vásárolta meg.

1885-86-ban S a n t e r G u s z t á v é volt s ettől vétel útján a veszprémi püspökség birtokába került, aki 1944-ig bírta.

A községbeli régi kuriát a M a g y a r y - K o s s a család építette 1824-ben.

Benépesülés, 1914-es adatok szerint F i a d lakóházainak száma 37. Lakóinak száma: 269.

A falu lakóinak élete nagyon elszigetelt volt. Meggátolta fejlődését a püspökség terjeszkedése a földeken. A falu birtokában levő föld 166 kat. hold. Ha minden lakónak egyformán van földje akkor is csak 1 lakóra kb. 4.4 kat. hold jut. Mivel a föld kevés, talaj rossz, a napszám- bér kevés, a megélhetés nehéz volt.

A földbirtok megoszlása 1945-ig. /Lásd a területnél! /

Szociális származás szerint a falu lakosságának legnagyobb része vagyontalan zsellér.

Nagyobb gazdák: R e i d i n g e r, J u h á s z, T ó t h A n d r á s.

A föld kevés, a püspökség nem alkalmaz minden munkást, ezért néhány család lakóhelyét kénytelen elhagyni.

Népsűrűség. A falu lélekszáma: 475.

Népsűrűsége km^2 -ként 131.

Gyakoriak az egykés családok. Ennek háttere a földéhség. 1924-ben 88 kat. hold földet osztottak fel a püspökség birtokából a katonaságnál szolgáló nincstelenek között. Ez a földosztás nem lendítma, falu életszínvonalán. A felosztott föld talaja rossz minőségű és silány, termést adott. Inkább szőlőtermelésre volt alkalmas, mint mezőgazdasági termények termelésére.

Kivándorlás külföldre nem volt.

Mivel kevés a szántóterület, mely a lakosság rendelkezésére állt, a házzal rendelkező gazdák és családtagjaik hónapszámba szegődtek a földesurakhoz. Téli állatok mellé, nyáron kecsésaratónak. Az 1914-es háború idején a gazdaságban a férfimunka elvégzésére nőket és gyenge gyermekeket állítottak be.

Az életforma.

a./A földbirtokosok életmódja. A gazdaságot a püspökség intézőkkel kezeltette. Az általuk kiadott parancsokat a néppel a gazdák végrehajtották. Intézők feladata a jelentések megírása, a munka ellenőrzése s a haszon jórésznének elzsebelése, valamint a dőzsölés.

b./Kisparasztok és cselédség. Életszínvonala alacsony szinten mozog. Fletük minden kis perce a munkához van kötve. Kora hajnaltól késő estig/Hajnali 2^h -tól este $8-10^h$ ig./ dolgozik. Alig jut ideje táplálkozásra és pihenésre.

Tápláléka zsirtalan, kevés kalóriaértékű. Lakások, melyben laktak 2 részből állott: egy füstös konyha/szabadkéménnyel/ és a szoba. Ezt a két helyiséget 4 család is lakta./Récseiné elbeszélése alapján./ A hely szűke miatt a felserdült fiúk istállóban és akolban aludtak.

A két társadalmi rendszer közötti óriási különbséget nyílt lázadásokkal nem próbálták megszüntetni. Egymás között szidták az urakat ugyan, erejük, bátorságuk nincs a lázadáshoz, de azért érzik, kit lehetne felelősségre vonni nyomoruságukért.

1945-óta fejlődés állott be. A földek szétosztása, a régi cselédlakások lebontása lehetővé tette, hogy a volt cselédek házat építhessenek.

Gyakori a fertőző betegség, melyet a lakosság nem vesz eléggé komolyan.

Benépesülés változása. A falunak telepítési ereje nincs. A múltban, csupán néhány szegénylegény nősült be. Jóval több a kiköltözés városokba. 1945 után csupán egy betelepült család van az épült tejesarnok kezelője./Kúpás/

Cigánylakosság. Az öreg lakosság szerint mindig voltak a faluban./5-6 család/ Foglalkozás szerint tenővájók voltak. 1880-ban elhagyták a falut, mert nem találtak nyersanyagot melyből dolgozni tudtak volna.

Nincs ki megvegye azt a kevés árut, amit készíteni tudtak. 1901-ben vissza-települtek. A ma már itt élő utódok fennhagytak a teknővájással, alkalmi munkából élnek, valamint a szomszédos községek állami gazdaságba járnak, mint szerződéses munkások.

IV.

Gazdasági élet földrajza.

1. / Mezőgazdálkodás. A község területe 1945 után 641 kat. hold. Szántó: 495 kat. hold, szőlő: 16 kat. hold, kert 20 kat. hold, kaszáló: 47 kat. hold, legelő: 63 kat. hold. 1945 előtt a legelőkön sertést és juhokat tenyésztett a püspökség. A lakosság ma a szükségleteknek megfelelően mennyiségi mindkét állatfajtát. A falu határához tartozó földterület oly kicsi, hogy a szükséges mezőgazdasági növények mellett alig jut hely az ipari növények termesztésére. Kalászosok, burgonya, tengeri, répa, napraforgó termelése jelentős. Ipari növénye a cukorrépa.

A faluban belterjes gazdálkodás folyik. A földeket lovakkal és tehennel huzatott ekákkal szántják. Teheneknél ez természetesen kevesebb tejhozamot jelent. Az ugaroltatásos földművelés ma már nem található. A múltban fő termelési ág a fakitermelés volt. A falu mai határát is erdő borította. Utolsó részét 1878-ban irtották ki. A fásítás a mezőket szegélyező utakra szorítkozik.

Takarmánynövény termelése fontos helyet foglal el a növények között, mert a rétek vizenyős helyen fekszenek, legnagyobb részen sás terem. Termelt takarmány: lóhere és a lucerna.

2. Az ipar. A lakóhely talaja agyag. Alkalmas a vályog készítéséhez. 1886-ban élt egy vályogvető család a faluban, mely 1897-ben költözött el innét. Ma egy kovács, bognár és kömives család lakik a faluban.

Valamikor a község lakossága híres volt a szénágetásban. A falu déli hidjánál mai napig is fennálló szénágető térségen kívül a "Radó" rét nyugati szélé mellett húzódó ut nyugati oldalán, ma már beépített területen is volt szénágető hely.

3. Közlekedés, szállítás. Közlekedési lehetősége kedvezőtlen. A falut minden fontosabb hellyel földesut köti össze. Vasutja, mely 3-4 km. távolságra van 1905-ben épült. / Pallos Ignác építette. Érdekeltsége a tabi téglagyár. / 1945 óta emelkedett a kerékpárral rendelkezők száma. Szállítása a közlekedéshez hasonlóan kedvezőtlen. A piaci cikkeket kocsikon, szekereken szállítják a Balatonboglár és Kapád piacára. A helyi Földművelésügyi szervezet megkönnyíti a termények eladását.

Kulturális élet.

A falu minden fontosabb várostól távol van. Villánya nincs. A politikai eseményekről újságokból értesülnek. Sokan járatnak rendszeresen újságot. Különösen a felszabadulás után nőtt a rádióhallgatók száma. Ami 1945 előtti viszonyokhoz nagy fejlődést mutat.

Segítik a szocialista ember nevelését azok a filmek is, melyek minden három hétben előadásra kerülnek a faluban. Szükség lenne a legalább hetenkénti mozielőadás.

Iskola épült. A püspökség építette. Az itt tanított nevelők 1902 -ig kimutatható:

- 1902-ben Kiss Béla
- 1913-ban Faludi János,
- 1918-ban Molnár Margit,
- 1918-1942-ig Ivánovics Alajos,
- 1942-1945-ig Somos Ferenc,
- 1945 Vikár Gabriella,
- 1946-1951-ig Nemesházi Erzsébet,
- 1951- Gróf Ferenc,
- 1953- Baráth Jolán.

Az iskolában folyó szocialista nevelés eredménye, hogy 1954-ben 6 nyolcadikos tanuló közül 3 ment továbbtanulni.

VI.

N é p n y e l v .

Barát Jolán

Fiad

A falu lakosai somogyi tájszólással beszélnek. Gyakorik a szócsonkitások/hova mász; há mén, tej helyett: tés, tésfől, tés haszon stb./ Nagyon sokszor előfordul az "l" betű kihagyása/ Pld: a'só, fősó, ó'ma, szi'va stb/ Az "ly" betűt legtöbbször csak "l" betűvel ejtik./ Pld.: válu, góla stb./

Népköltészet. A verselésekből csak a köszöntő rigmusok élnek már a mai időkben. Utolsó lakodalmas rigmusmondó/Gelenesér Pali bácsi/ 1953-ban halt meg. Ezek a rigmusok ma is használatosak.

- Népdalok. 1. "Megismerni a fiadi menyecskét, Mer ugy köszön adjon
1. Dall.: *Udvaromon* ... Isten jóestét. Én meg csak ugy betyárosan fogadom,
Adjon Isten kökényszemü angyalom."
2. "Temető kapuja végig ki van tárva, Odajárnak a Kis fiadi lányok.
rólam szedik a virágot. Szedjétek, szedjétek rólam a virágot. Csak azt az egyet a fehér liliumot le ne szakítsátok/ Ha leszakítjátok, el ne hervasszátok. Ültessétek a sirom elejébe mályen a feket földbe."

3. "Kis Fiadon nincs több kislány csak kettő, Az is olyan, mint a csipkés tsebkendő. Széle csipkés a közepe virágos, Ilyenek a ^{fiás} fiadi leányok."

Jellegzetes tulajdonsága ezeknek a dallamoknak, az egyforma melódia. Csak a szöveg más, dallam ugyanaz.

Népzene. A citera. Helyét már felváltja a paraszttzenekar. Hangszerei: hegedű, cimbalom, nagybőgő.

Népi játékok. 1. Karikázás. Vasárnap délután a lányok játszó. Vannak karikázó énekeik is. Pld.: "Azért jöttem ide karikázni, ha a babám itt találna lenni. Keze lába ki találna törni, és még jobban kifognám csavarni." Gyakori társasjátékuk a "Kutbaesés" és a "Métázás." / Népiesen: kifutózás. /

Népviselet. Házivászonból készített "bőgatya" és ugyanazon anyagból készített himzett ing, fekete, mellénnyel és kemény fekete tűrött kalap. Később divatba jött a nyakkendő. Anyaga: selyem. Formája: háromsarkos. Csokorra kötve hordják.

Nők viselete. Szoknya, blúz. A szoknya bő, hozzá a blúzt kívül hordott derékkal viselték. Gombos kötött gyapjuharisnya, papucs, később cipő. A lányok hajában pántlika, a menyecskeké-é kontyba tűzve. A konytra fejkötőt kötöttek és arra került a selyem fejkendő. Ez a viselet azonban az 1930-as években kiveszőben volt s ma már nem is található.

Háziipar. 1920-ban élt a faluban egy takács, család. A fonás minden háznál ismert. A fonálból vásznat sző Szerdahelyiné.

Művirágot készít horgolásból: Androsovits Antalné.

Himestojás festésben gyönyörű mintákat készít: Bsküátné.

Kosárfonásban mesterek: Orsik és Pál bácsi.

Népi szokások. Komatányér küldése, komázóvasárnap. Szövege: "Komatálat hoztam, meg is aranyoztam, Ha nem tetszik szivnek, visszaviszem szivnek."

Lucázás. "Jóreggelt a Lucának, Luca fekszik ágyába. Gyere pajtás menjünk el m enyországot nyerjük el. Ha mi aztat elnyerjük, Boldog lesz az életünk. Kity- koty, Kity koty.. majd megvirrad, majd hajnal lesz.... majd következik a jókívánságok felsorolása.

Halotti sirató. Vezérnékes öreg nénivel elbucsztatják a halottat a családtól és annak tagjaitól.

Babonák. 1. Kotlónak az első lábát, megfőzzük a csirkéknek, megetetjük velük s azok akkor mindig együtt maradnak.

2. Tyukot ne ültessünk fogytára, mert elfogynak az összes csirkék, ha ezen a napon ültetünk.

3. Újévkor nem jó pénzt kiadni a házból, mert akkor egész évben csak kiadása lesz a családnak.

4. Panteken és kedden nem jó mosni, mert azon

a napon mosott ruhába belecsap a menykő.

5. Magyánteken nem szabad meszelni, mert szerencsétlenséget hoz a házra.

6. A mákot kora tavasszal még a békák brekegése előtt kell elvetni, mert az akkor elvetett mák nem lesz kukacos.